

Copyright © 2017 T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı
<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>
 Gençlik Araştırmaları Dergisi • Kasım 2017 • 5(13) • 149-158

ISSN 2147-8473
 Başvuru | 29 Eylül 2017
 Kabul | 10 Ekim 2017

Gençlerin Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Görüşlerinin İncelenmesi

Ömer Faruk Akbulut*
Edanur Duran**

Öz

Bu araştırmanın amacı gençlerin seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşlerini incelemektir. Bu araştırmanın örneklemini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi'nde ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nde öğrenim gören 60 öğrenci oluşturmaktadır. Nitel veri toplama tekniği ile gerçekleştirilen bu çalışmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşlerini ve yapılan bu değişikliğin onların gelecek hedeflerini nasıl etkilediğini incelemiştir. Araştırma sonucu, üniversite öğrencilerinin seçilme yaşının 18'e indirilmesi ve gelecek hedeflerini etkilemesi konusunda farklı görüşlere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Genç, Seçilme Yaşı.

* Lisans Öğrencisi, Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Kırşehir, omerfaruk2540@gmail.com

** Lisans Öğrencisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Ankara, edanurdmn@outlook.com

Abstract

The purpose of research what the views of young people on the reduction of their elected age to 18. The sample of this research consists of 60 students studying in Kırşehir Ahi Evran University and Ankara Yıldırım Beyazıt University in the academic year of 2016-2017. Semi-structured interview technique was used in this research which was dealt with by qualitative data collection technique. The semi-structured interview form developed by the researchers was used as data collection tool in the research. This study examined the views of university students on the issue of reducing the age of elected to 18, and at the same time examined how this change affected young people's future plans. The outcome of the study revealed that the reduction of university students' age of election to 18 had different views on influencing their current and future goals.

Keywords: Teenager, Elected Age.

Giriş

Avrupa'nın en genç nüfusuna sahip olan ülkelerinden birisi olan Türkiye'de, seçilme yaşı tartışmaları geçmişten günümüze kadar süregelmiştir. 1924 Anayasasında belirlenen 30 seçilme yaşı uygulaması 1961 ve 1982 anayasalarında devam etmiş; 2006 yılında AK Parti tarafından verilen yasa değişikliği teklifiyle kabul edilmiş olan 5551 sayılı yasa ile 25'e düşürülmüştür. Bu tarihten itibaren seçilme yaşı konusundaki tartışmalar bitmemiş ve son olarak AK Parti ve Milliyetçi Hareket Partisi tarafından hazırlanan anayasa değişikliği paketinde seçilme yaşının 18'e indirilmesi istenmiştir. Gerçekleşen 16 Nisan 2017 anayasa değişikliği referandumu ile de bu değişiklik gerçekleşmiştir.

Seçilme yaşının 2006 yılında 30'dan 25'e indirilmesinden sonra gerçekleşen 2011 genel seçimlerinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde genç milletvekillerine yer verilmiştir. 24. Dönem TBMM 2011 albümündeki verilere göre toplam vekil sayısının 550 olduğu mecliste sayı itibarıyla milletvekillerinin 1'i 75 yaş üzeri, 23'ü 65-74 yaş aralığında, 359'u 45-64 yaş aralığında, 143'ü 35-44 yaş aralığında ve en genci 27 yaşında AK Parti'den milletvekili olmak üzere 24'ü 25-34 yaş aralığındadır.

1982 anayasası yürürlüğe girmesiyle birlikte sürekli siyasi tartışmaların odağında yer almıştır. Toplumsal ve siyasi alanda yaşanan sorunların kaynağı olarak bu 1982 anayasası gösterilmiştir (Coşkun, 2017). Bu kapsamda birçok siyasi parti bu anayasayı değiştirmek istediklerini seçim süreçlerinde dile getirmişlerdir. 2011 genel seçimlerinden sonra meclisteki siyasi partiler anayasa değişikliği için görüşmeler yapmışlardır fakat bazı konulardaki uyuşmazlıklardan dolayı anayasa değişikliği konusunda herhangi bir adım atılamamıştır. 2016 yılının sonlarına doğru AK Parti ile Milliyetçi Hareket Partisi anayasa değişikliği konusunda uzlaşmaya varmışlar ve hazırladıkları değişiklik paketini 16 Nisan 2017 referandumu ile halka sunmuşlardır. Bu anayasa değişikliği paketinin en önemli değişikliklerinden bir tanesi de seçilme yaşının 25'den 18'e indirilmesidir. Böyle bir değişikliğin yapılmasının istenmesi; Türkiye'nin genç bir nüfusa sahip olmasından ve bu genç nüfusun siyasette

etkin rol almasıyla birlikte siyasetin gençleşeceği ve dinamikleşeceğinden. Bir başka nedeni ise seçme ve seçilme yaşları arasındaki uyumsuzluğu gidermek istemektir.

Bu değişikliğe muhalefet partileri; 18 yaşındaki bir bireyin milletvekili olabilecek donanımına sahip olmadığını ve milletvekilliği gibi zor bir görevin 18 yaşındaki bir birey için çok zor olduğu iddiasıyla karşı çıkmışlardır. 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan halk oylaması sonucunda anayasa değişikliği paketi %51,41 ile kabul edilmiştir.

Dünyadaki seçilme yaşlarıyla ilgili TBMM Araştırma Merkezi'nin yaptığı çalışmada; Almanya, Avustralya, Avusturya, Bosna Hersek, Çin, Danimarka, Fransa, Finlandiya, Güney Afrika, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, Küba, Macaristan, Makedonya, Sırbistan, Mozambik, Norveç, Portekiz, Uganda, Yeni Zelanda gibi ülkelerin aralarında bulunduğu 45 ülkede seçilme yaşının 18 olduğu, 60 ülkede seçilme yaşının 25 olduğu ve 8 ülkede de 30 olduğu ortaya koyulmuştur (Haber 7, 2012).

Birçok gelişmiş ülkenin seçilme yaşının 18 olması ve Türkiye'nin gittikçe gelişen ülkeler arasında yer almasıyla birlikte seçilme yaşıyla ilgili atılmış bu adımın yerinde olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Türkiye tarihinde birçok gencin devlet yönetmesi ve büyük zaferlere imza atması, son olarak da 15 Temmuz Hain Darbe Girişimi'nde gençlerin gösterdiği büyük gayret, çaba ve zafer kamuoyunda, gençliğin siyasi anlamda kendini temsil yeterliliğine haiz olduğu kanısını oluşturmuştur.

Seçme ve seçilme yaşları arasındaki uyumsuzluk da güçlü demokrasi anlamında bir tehdit olarak ülkelerin karşısına çıkmaktadır. 18 yaşındaki bir bireyin kendisini yönetebilecek kişileri seçebilmesi fakat ülkeyi yönetememesi demokratik anlamda bir eksiklik olarak ülkelerin karşısına çıkmaktadır. Aynı zamanda bu durum gençlerin parlamentoda temsiliyetini de düşürmektedir.

Seçilme yaşının 18'e düşürülmesi; siyasetin gençleşmesine ve dinamikleşmesine, gençlerin milletvekili seçilmese bile yerelde veya aday adaylık süreciyle siyaseti tanımalarına ve tecrübe kazanmasına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda parlamento üyelerinin yaşlarının yüksek olması parlamentoda daha radikal ve uzun soluklu kararların alınmasını güçleştirmektedir. Çünkü yaşın ilerlemesiyle birlikte bireyler muhafazakârlaşmaktadırlar. Muhafazakârlık kendi içinde üç farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi, dindarlaşmak; ikincisi, statüko taraftarlığı; üçüncüsü de sahip olunan görüşlerin pekişmesidir (Sitembölükbaşı, 2001).

Seçilme yaşının 18'e indirilmesi bazı kesimler tarafından olumsuz olarak değerlendirilmekte, yeterli mesleki bilgi ve donanımına, hayat tecrübesine sahip olmayan bireylerin milletvekili olamayacağını dile getirmektedirler. Erken yaşta seçilen milletvekillerin siyasi olgunluğa erişemedikleri için parlamentonun kalitesini düşüreceklerine inanılmaktadır. Fakat bir milletvekili adayının 18 yaşında olsa dahi onu seçenin halk olduğu ve bu kişilerin seçimle göreve geldikleri unutulmaktadır. Bir gencin milletvekili olamasa bile milletvekilliği aday adaylık sürecinden geçmesi veya aday olup seçilememesi gence siyasi tecrübe kazandırmaktadır.

Bu bilgiler ışığında gençlerin seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşlerinin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda araştırmamız; 16 Nisan 2017 referandumu ile 18'e indirilen seçilme yaşı konusundaki görüşlerinin incelenmesi ve bu değişikliğin onların gelecek hedeflerini hangi yönde etkilediğini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde çalışma grubu, çalışmada kullanılan veri toplama aracı, verilen toplanması ve analizine yer verilmektedir.

Nitel veri toplama teknikleri ile ele alınan bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırmalar, ürünlerden ya da çıktılardan daha çok süreç ile ilgilenmektedir. Dolayısıyla nitel araştırmalarda anlamlar önem taşımaktadır (Merriam, 1988: Akt. Yılmaz & Altinkurt, 2011). Yarı yapılandırılmış görüşmeler ise sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması (Yıldırım & Şimşek, 2003) nedeniyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı, ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek, iki uç arasında yer almaktadır. Araştırmacılara bu esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Örnekleme

Bu araştırmanın örneklemini, 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Kırşehir Ahi Evran Üniversitesinde ve Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesinde farklı programlarda öğrenim gören 18-25 yaş aralığındaki 60 öğrenci oluşturmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yaş	N
18	4
19	17
20	12
21	11
22	10
23	6
Toplam	60

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunda, "gençlerin seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki düşünceleri

ve bu değişikliğin onların gelecek hedeflerini nasıl etkilediğini” belirlemek için 2 soru bulunmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, katılımcıların görüşlerini rahat ve objektif bir şekilde ifade edebilecekleri sakin bir ortamda gerçekleşmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden-sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir (Yıldırım & Şimşek, 2003). Veriler Office Word programında oluşturulan tablolara girilmiş ve ardından tam metine eklenmiştir. Verilerin analizinde birinci soru için verilen cevaplar olumlu, olumsuz ve çift yönlü olarak sınıflandırılmış; ikinci soruya verilen cevaplar ise etkiledi ve etkilemedi olarak sınıflandırılmıştır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü 'ne göre olumlu kelimesi, “gözetilen amaca veya beklenilene uygun, yararlı, müspet, pozitif; onaylayan, kabul eden, lehte olan”; olumsuz kelimesi ise “yapıcı ve yararlı olmayan, hiçbir sonuca ulaşmayan, gözetilen amaca veya beklenilene uygun olmayan, menfi, negatif; onaylamayan, kabul etmeyen, aleyhte olan” anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda seçilme yaşının 18'e indirilmesine yönelik olumlu tutumlar seçilme yaşının lehine ifade edilen pozitif katılımcı görüşlerini; olumsuz tutumlar ise seçilme yaşının aleyhinde dile getirilen negatif katılımcı görüşlerini ifade etmektedir. Çift yönlü tutumlar ise hem olumlu hem olumsuz görüşlerin ifade edildiği tutumlar olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü 'ne göre etkiledi kelimesi, “etkiye uğratmak, tesir etmek; karşısındaki kişiyi kendi duygu ve istekleri doğrultusuna yöneltmek”; etkilememek ise etkiledi sözcüğünün tam tersi olarak ifade edilmiştir (Türk Dil Kurumu, 2017).

Bulgular

Katılımcıların görüşleri, gizlilik esasına dayanılarak, gerçek isimleri verilmeden takma isimleri ile verilmiştir. Araştırmanın bu bölümünde, görüşme formunda yer alan sorulara verilen yanıtlar ele alınmıştır.

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Genel Görüşler

Alınan cevaplar doğrultusunda katılımcıların seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşleri olumlu, olumsuz ve çift yönlü tutumlar olmak üzere sınıflandırılmıştır. Katılımcıların seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşleri Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Görüşleri

Görüş	N
Olumlu	39
Çift Yönlü	6
Olumsuz	15
Toplam	60

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Olumlu Görüşler

Katılımcıların otuz dokuz tanesi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda olumlu görüşe sahiptir. Ahi Evran Üniversite'sinden on dokuz, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden yirmi kişi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda olumlu görüşe sahiptir.

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Faruk" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Milletimiz tarihinden aldığı güç ve kudretle ilerlemiş ve geleceğine yön vermiştir. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar ki Türk Devletlerinin gençleri yönetimde yer almış ve tarihler yazmışlardır. Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'te gençlere büyük önem vermiştir. Şimdi ise cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan gençlere çok önem vermekte ve geleceğin gençlerin elinde olduğunu dile getirmektedir. Geçtiğimiz yıl yaşadığımız 15 Temmuz Hain Darbe Girişiminde de gençler en ön saflarda yer almış ve bu ülke için canlarını feda etmişlerdir. Yine siyasette gençlerin yer almasıyla birlikte siyasetin etkin bir rol kazanacağı ve dinamikleşeceğini düşünmekteyim. Bu minvalde gerçekleşen bu değişikliği yerinde ve doğru bir adım olarak değerlendiriyorum."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Seyyah" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Ülkemizde birçok alanda Türk Gençliğinin fail olma özelliği toplumumuz tarafından kabul görmüş bir durumdur. Birçok farklı konuda ön planda olan Türk Gençliğinin siyasal arenada temsili yet noktasında yaş sınırı gibi bir problemle karşılaşması doğru değildir. İrade kavramının anayasal çerçevede kullanıma yaş 18'dir. Bu sınır doğrudan seçilme hakkının da kullanılabilmesini beraberinde getirmesidir. Nitekim öyle de olmuştur. Gençlik, tecrübe haricinde; dinamizm, zindelik, güç, geleceğe dair aşınan umut, heyecan gibi duyguların ve fiziki unsurların en üst seviyede olduğu, yaşamın bir evresidir. Gençliğin geleceğe yönelik ufku açık görüş ve düşünceleri vatanımıza ve milletimize ciddi anlamda katkı sağlayacaktır. Cumhuriyet, Ulu önderimiz tarafından Türk Gençliğine emanet edilmiştir. Bu gençlik her yerde olduğu gibi yönetim kadrolarında üzerine düşen vazifeyi layıkıyla ifa edecektir."*

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Ertan" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir: *"Gençlerin özgür iradelerini kullanmalarının, sorumluluk bilincinin arttığını görmekteyiz. Kararlı ve istikrarlı bir neslin inşasında seçme yetkisini kullanan bir bireyin seçilmeden mahrum bırakılması zaten akıl dışıydı. Bu yüzden bu değişikliği olumlu ve doğru bir karar olarak görüyorum."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "ED" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Ben 20 yaşında bir üniversite öğrencisiyim. Hedeflerimin bilincinde savunduğum doğruların arkasındayım. Bilirim ki Şanlı Türk Tarihi birçok fethi bünyesinde barındırmaktadır. Nice Şanlı Türk yiğitleri geldi geçti. Çağ açtı, çağ kapattı. 21. Yüzyılın fethi ise yine biz gençler sayesinde şahlanacak biiznillah. Bu değişiklik; 14 yaşında İstanbul'u fethetmeyi aklına koymuş Fatih'i, 15 Temmuz'da 7'sinden 70'ne tankları durduran Aziz Milletimizi şahlandırmamız için bize verilmiş bir şereftir. Biz 18 yaşında seçilme hakkı tanınan gençler olarak bu duruma tahammülü olmayanlara karşı yetişen Türk gençliğiyiz. Hak yolunda en doğruya zaferle..."*

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Çift Yönlü Görüşler

Katılımcıların altı tanesi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda olumlu ve olumsuz görüşe sahiptir. Ahi Evran Üniversite'sinden üç, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden üç kişi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda çift yönlü görüşe sahiptir.

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Hamit" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Çok gerekli ve güzel buluyorum. Çünkü gelişmiş ülkelerde seçilme yaşı düşük seviyededir. Ama ülkemizde uygulanacağını düşünmediğim için gereksiz bir karar olarak görüyorum. Daha önceki seçilme yaşı 25 idi. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 25 yaşında hiçbir vekil ve aday yoktu. Uygulanırsa güzel bir sistem fakat uygulanabileceğini düşünmüyorum."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Kızıl Fırtına" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Doğru kararı verecek yaşta olabileceğini düşünsem bile yeterli bilgi sahibi olmadığını ve objektif bakmak için fazla erken olduğunu en azından üniversite ya da sosyal yaşam ile biraz daha kendini eğitip ona göre karar vermeyi gerektiğini düşünüyorum. 18 yaş benim için toplum için artık istediğini yapabilme yaşı olsa da yeterince objektif olup olaylara nesnel bakmak için yeterli bir yaş değildir. Çünkü henüz sudan çıkmış balık misali liseden mezun olmak ve hayata dair bir şeyler bilse bile bazı kavramları yeterince öğrenmemekten kaynaklı bir durum olduğunu düşünüyorum. Kendi bireysel çevresinde yaşanan hayat dışında sosyal, kültürel yaşamında gördüğü doğu ve batı bölgelerinin şehirlerinde yaşanan tecrübelerle dayanarak konuşmak gerekirse objektif olmamak iyi olabilir. Çünkü lisede görülen eğitim dışında kendini boş vakitlerde değerlendirip yeterli bilgi sahibi olup öğrense bile en azından biraz daha tecrübe eklemesi gerektiğini düşünüyorum. Çok büyük yaş olmasına gerek yok ama 18 olmaz 20 olur gibi."*

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi Konusundaki Olumsuz Görüşler

Katılımcıların on beş tanesi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda olumsuz görüşe sahiptir. Ahi Evran Üniversite'sinden sekiz, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden yedi kişi seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusunda olumsuz görüşe sahiptir.

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Haydar" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde belirtmiştir: *"Doğru bulmuyorum. Çünkü tecrübenin bilgiden daha önemli olduğunu düşünüyorum. Bilgi olarak donanımları karşılarsa da seçim konusunda sıkıntılar yaşayabileceğini ve yanlış kararlar verebileceğini düşünüyorum."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Hayat" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Milletvekili yaş sınırını aşağı çeken madde soruları da beraberinde getirmiştir. Henüz yeterli donanıma ve hayat tecrübesine sahip olmayan gençlerimiz ülkeyi yönetme konusunda ne kadar başarılı olabilir? Bu düzenlenmeyle "Avrupa'da seçilme yaşı 18" gibi cümlelerle baş başa kalıyoruz. Fakat yönetim konusunda en büyük etkiye sahip olan eğitim konusunu karşılaştırmaya gelince herkes sus pus oysa Osmanlı Devleti zamanında ülkeyi yönetecek insanların geçtikleri eğitimi hepimiz biliyoruz. Tüm bunlara bakacak olursak eğitim sistemimizdeki aksaklıklar düzeltilmeden böyle bir düzenlemenin yapılmasını doğru bulmuyorum."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Hüloğ" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Meclise girecek olan kişilerin tecrübe açısından yeterli olması gerekir. Liseden yeni mezun olmuş bir kişinin bu yetkiye sahip olacağını ve savunması gereken vatandaşların ve onların haklarını yeteri kadar savunamayacağını düşünüyorum. En azından üniversite eğitimi alıp gerekli olan bilgi birikimini sağlaması gerekiyor. 18 yaşındaki bir genç kendinden bekleneni karşılayamaz. Seçilecek olan milletvekilinin kendini bir şekilde kanıtlaması gerekir. Bu da belli bir zaman birikimi ve eğitimle gerçekleşir ayrıca kürsüye çıkıp yapacağı konuşmada da bunu yansıtması gerekir. Şimdiki meclis ortamına baktığımızda işini layıkıyla yapan ve bu işe gerçekten yıllarını vermiş bazı milletvekillerini görebiliyoruz bunların arasına girecek olan oldukça küçük bir bireyin bu ortamda pasif kalacağını düşünüyorum."*

Ahi Evran Üniversitesi'nden "PDR'Ci" takma isimli bir katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *"Ben doğru bulmuyorum. 18 yaşındaki bir birey henüz hayatının başındadır. Tecrübe, eğitim ve olgunluk olarak devleti yönetme konusunda yetersiz olacağını düşünüyorum."*

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesinin Gençlerin Gelecek Hedefini Etkilemesi Konusundaki Genel Görüşler

Alınan cevaplar doğrultusunda katılımcıların seçilme yaşının 18'e indirilmesi ile gelecek hedeflerini etkilemesi konusundaki görüşleri etkiledi ve etkilemedi olmak üzere sınıflandırılmıştır. Katılımcıların seçilme yaşının 18'e indirilmesi konusundaki görüşleri Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesi ile Gelecek Hedeflerini Etkilemesi Konusundaki Görüşleri

Görüş	N
Etkiledi	31
Etkilemedi	29
Toplam	60

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesinin Gençlerin Gelecek Hedeflerini Etkilemesi Konusundaki Etkileyen Görüşler

Katılımcıların otuz bir tanesi seçilme yaşının 18'e indirilmesinin gelecek hedeflerini etkilemesi konusunda etkiledi görüşüne sahiptir. Ahi Evran Üniversite'sinden on, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden yirmi bir kişi seçilme yaşının 18'e indirilmesinin gelecek hedeflerini etkilemesi konusunda etkiledi görüşüne sahiptir.

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Fırtına" takma isimli bir katılımcı bu değişiklikten olumlu etkilendiğini şu şekilde ifade etmiştir: *"Önümde zaten bir hedefim vardı. Yaşımın 23 olma sebebiyle bu madde bana doğrudan etki etmiştir. Gençlerin önünün açılacak olması hedeflerine giden yolda bana yardımcı olacaktır."*

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Bulut Çimen" takma isimli bir katılımcı bu değişiklikten olumlu etkilendiğini şu şekilde belirtmiştir: *"Her birey geleceğe yönelik hedeflere sahiptir ve kimi zaman bu gelecek konusunda kaygıya kapılabilir. Bu durum gayet doğaldır. Bu kaygı içinde hisseden büyük çoğunluğu gençler oluşturmaktadır. Gençler ifade ettiklerinin ulaşabilmesi ve hayalden çıkıp tasarı oradan da gerçek olabilmesinin adımını b değişiklikle atabilme yolunu seçmiştir. Geleceğe yönelik kararların yaşlılar tarafından sunulması ve sonrasında gerçekleşmesi elbette olumlu bir şekilde etkileyecektir. Bu değişiklik genç insanlarda belirli tutumları değiştirmiştir. Daha sorumlu ve daha bilgili olmaya istekli genç bireyler yetişeceğini umuyorum. Gençlerin istekleri ve ifadeleri ile gelecek hedeflerinin daha da büyüyeceğini ve kaygıların azalacağını düşünüyorum. Bu durum olumlu yönde beni etkilemiştir."*

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Haydar" takma isimli bir katılımcı bu değişiklikten olumsuz etkilendiğini şu şekilde belirtmiştir: *"Bu değişiklik siyasete olan inancımı düşürdü."*

Seçilme Yaşının 18'e İndirilmesinin Gençlerin Gelecek Hedeflerini Etkilemesi Konusundaki Etkilemeyen Görüşler

Katılımcıların yirmi dokuz tanesi seçilme yaşının 18'e indirilmesinin gelecek hedeflerini etkilemesi konusunda etkilemedi görüşüne sahiptir. Ahi Evran Üniversite'sinden yirmi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden dokuz kişi seçilme yaşının 18'e indirilmesinin gelecek hedeflerini etkilemesi konusunda etkilemedi görüşüne sahiptir.

Ahi Evran Üniversitesi'nden "Flying Eagle" takma isimli bir katılımcı bu değişiklikten etkilenmediğini şu şekilde ifade etmiştir: "Verilen kıymet her ne kadar ortada ise Türkiye gerçekleri bu noktada genç nüfusun evet milletvekili olabilirim demesine hala pek çok engeli barındırıyor. Bu noktada gelecek hedeflerim ile alakalı büyük çaplı değişikliklerin olduğunu söylemek mümkün değildir."

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden "Üvercinka" takma isimli bir katılımcı bu değişiklikten etkilenmediğini şu şekilde belirtmiştir: "Gelecekte ülkeme faydalı bir birey olmak istiyorum ama bunu daha farklı bir alanda düşünüyorum o yüzden seçmen yaşı benim hedeflerimi etkilemiyor. Ama ülke için zeki, kendine güvenen gençlere yardımcı olmak isterim."

Sonuç ve Öneriler

17 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği referandumu ile birlikte anayasamızda değişikliğe uğrayan seçilme yaşının 25'den 18'e indirilmesi konusundaki gençlerin görüşlerini ele alan çalışmaların literatürde bulunmaması bu çalışmanın literatürdeki önemini arttırmaktadır. Bu kapsamda bu konu ile ilgili gelecek çalışmalara da ışık tutacağı söylenebilir.

Gençlerin seçilme yaşının 25'den 18'e indirilmesi konusundaki görüşleri genel olarak olumlu olmakla birlikte farklı görüşlere sahip olduğu görülmüştür.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'ndeki katılımcıların seçilme yaşına ilişkin görüşleri Ahi Evran Üniversitesi'ndeki öğrencilere göre daha olumlu olduğu bulunmuştur. Yine seçilme yaşının 18'e indirilmesinin gençlerin gelecek hedeflerini etkilemede Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi öğrencilerin lehine olduğu bulunmuştur.

Gençlerin kendileri ile ilgili gerçekleşen bu değişikliğe yönelik görüşlerinin incelenmesi önemlidir. Bu süreçten sonra siyasi partilerin bu değişikliği göz önünde bulundurarak çalışmalar yürütmeleri gerekmektedir.

Bu kapsamda şu öneriler verilebilir:

- Siyasi partiler gençlere yönelik siyaset akademileri oluşturarak, gençleri siyasetle tanıştırmalı ve bu konuda gerekli eğitimleri vermelidirler.
- Gençlerin siyasette tecrübe kazanmaları için MKYK, MYK ve il yönetimlerine gençler alınmalı ve burada siyasete hazırlanmalıdırlar.
- Bu değişiklik ile beraber yükseköğretim ve ortaöğretim programlarına siyaset bilimi ile ilgili dersler eklenebilir.
- Üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri siyaset bilimi ile ilgili temel konular üzerinde eğitimler gerçekleştirebilir.
- Gençlerin aday adaylık sürecine girerek tecrübe kazanmasını sağlamak için siyasi partiler gençlere yönelik harç konusunda özel indirimler uygulayabilir.

Copyright © 2017 Republic of Turkey Ministry of Youth and Sports

<http://genclikarastirmalari.gsb.gov.tr/>

Journal of Youth Researches • November 2017 • 5(13) • 159-168

ISSN 2147-8473

Received | 29 September 2017

Accepted | 10 October 2017

ANALYSIS / RESEARCH

EXTENDED ABSTRACT

Examination of Opinions on Reducing Young People's Election Age To 18

Ömer Faruk Akbulut*

Edanur Duran**

An Analysis on The Opinions About Lowering The Age of Candidacy To 18

In Turkey, one of the youngest population in Europe, the debate about the age of candidacy lasted from the past to the present day. The right to be elected at the age of 30, as set out in the Constitution of 1924, continued in the constitutions of 1961 and 1982. With the amendment of the law, it was reduced to 25 by Law No. 5551, which was initiated by the AK Party in 2006. As of this date, the discussions on the age of candidacy have not ended and finally the age of candidacy in the constitutional amendment package prepared by the AK Party and the Nationalist Movement Party has been requested to be lowered to the age of 18. This amendment was also accepted with the constitutional amendment referendum of 16 April 2017.

* Undergraduate Student, Ahi Evran University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Department of Counseling and Psychological Counseling, Kirsehir, omerfaruk2540@gmail.com

** Undergraduate Student, Yıldırım Beyazıt University, Faculty of Political Sciences, Department of Political Science and Public Administration, Ankara, edanurdanni@outlook.com

In the 2011 general elections, which took place after the age of candidacy was lowered from 30 to 25 in 2006, young parliamentarians were elected to the Turkish Grand National Assembly. According to the number of parliamentary members whose total number of proxy is 550 according to the data of the 24th term TBMM 2011, just one member of the parliament is over 75 years of age, 23 of them between the ages of 65-74, 359 in the ages of 45-64, 143 in the ages of 35-44 and the youngest is 27-years old from the AK Party.

With the enactment of the 1982 Constitution, the age of candidacy has always been at the focus of political debate. The 1982 Constitution was assumed to be a source of problems in the social and political environment (Coskun, 2017). In this context, many political parties have expressed during the election process that they want to change this constitution. After the 2011 general elections, political parties in the parliament held talks for a constitutional amendment, but no steps were taken about constitutional amendment due to some disputes. Towards the end of 2016 the AK Party and the Nationalist Movement Party reached a compromise on constitutional amendment and presented this amendment package to the public on April 16, 2017 referendum. One of the most important changes of this constitutional amendment package is the lowering of the age of candidacy from 25 to 18. The aim of such a change is that Turkey will have a young population and politics need to become younger and more dynamic with the active role of this young population in politics. Another reason was the desire to avoid the discrepancy between the age of voting and the age of candidacy.

Opposition parties have argued that 18-year-old people are not equipped to be a deputy and such a difficult task, such as becoming a deputy, is very difficult for an 18-year-old person. As a result of the public vote held on April 16, 2017, the constitutional amendment package was accepted by 51.41% of population.

As the work done by Parliamentary Research Center regarding the election ages in the world shows in some 45 countries such as Germany, Australia, Austria, Bosnia and Herzegovina, China, Denmark, France, Finland, South Africa, Netherlands, Spain, Sweden, Switzerland, Cuba, Hungary, Macedonia, Serbia, Mozambique, Norway, Portugal, Uganda, New Zealand, the age of candidacy is 18. In some others (60 countries) the age of candidacy is 25, and 30 in 8 countries (News 7, 2012).

Because the age of candidacy in many developed countries is 18 and Turkey is among the developing countries, we can claim that the decision about the ages of candidacy is in place. And also, many young people in the history of Turkey led the government and had great victories. In addition, the great effort and victory that young people have shown and grasped in the July 15 Coup Attempt has created the belief that

young people have the capacity to express themselves politically.

The mismatch between the ages of voting and candidacy is also a threat to countries in the sense of strong democracy. An 18-year-old person can support and vote for the people that s/he believes to be competent as a deputy. The idea that s/he cannot rule the country also undermines youth's confidence in politics. At the same time, this situation reduces the representation of young people in parliament.

Lowering the age of candidacy to 18 enables the politics to become rejuvenated and dynamic. Even if young people were not elected as deputies, they could gain experience and knowledge of politics in the candidacy periods in local domains or in party organs. At the same time, the higher age average of members of parliament makes it more difficult to make more radical and long-term decisions in parliament. Because, with the advance of age, individuals become conservative. Conservatism can be explained in three ways in itself. First, to become religious; secondly, the status quo advocacy; the third is the consolidation of the views held (Sitembölükbaşı, 2001).

Lowering the age of election to 18 is considered by some sectors as negative; people with adequate professional knowledge and sophistication express that individuals who do not have life experience cannot be deputies. But even if a deputy candidate were 18 years old, it would be forgotten that the people who vote for them are these young people and that these people should have the right to have candidacy. Even if a young person were not a deputy, even if the deputy passed through the process of nominating candidates or were unable to be nominated, s/he would gain political experience at least. It is crucial to examine the views of young people on the issue of lowering the age of candidacy to 18 in the light of this information. In this context we investigate the views of young people about the age of candidacy which was lowered to 18 in the 18th April 2017 referendum, and we discuss to what extent this change may influence their future plans.

Method

In this part of the study, the study group, the data collection tool used in the study, the data collection and analysis are included.

In this research, which is achieved through qualitative data collection techniques, a semi-structured interview technique is used. Obviously, qualitative research deals with processes more than products or outputs. Therefore, meanings are important in qualitative researches (Merriam, 1988: Akt. Yılmaz & Altinkurt, 2011). Semi-structured interviews are often preferred by researchers because of the certain level of standard and flexibility they have. These interviews are based on writing and filling tests and

helping to remove the limitations in the questionnaires and to get in-depth knowledge on a specific topic (Yıldırım & Şimşek, 2003). Semi-structured calls are between the two extremes, not as rigid as fully configured calls, nor as unstructured as unstructured calls. The semi-structured interview technique was used because the researcher needs this flexibility.

Results

On the basis of confidentiality, the views of the participants are given by their nicknames, without giving their real names. In this part of the study, the answers given to the questions in the interview form are addressed.

General Opinions on Lowering the Age of Candidacy to 18

Opinions on lowering the age of candidacy to 18 in the direction of the responses were classified as positive, negative, and biased attitudes.

Positive Views on Lowering the Age of Candidacy to 18

Thirty-nine of the participants have a positive opinion on the lowering of the age of candidacy to 18. Nineteen from Ahi Evran University and twenty from Ankara Yıldırım Beyazıt University have a positive opinion on the lowering of the age of candidacy to 18.

Ahi Evran University's "Faruk" alleged his opinion as follows:

"Our nation has advanced with the power it has acquired from its history and has shaped the future. The youngsters of the Turkish states from Central Asia to Anatolia have taken part in the administration and written the history. Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic, has given great importance to young people. Now, our President Recep Tayyip Erdoğan gives great importance to young people and expresses that future is in the hands of young people. In the July 15 Coup Attempt that we experienced last year young people are at the forefront and sacrificed their lives for this country. I would also think that with the participation of young people in politics, it will gain an active role and become dynamic. I consider this change as an in-place and correct step."

A participant named "Seyyah" from Ankara Yıldırım Beyazıt University stated his views as follows:

"In many fields in our country the nature of Turkish youth as a responsible actor is accepted by our society. It is not true that the Turkish Youth, which is the front-line in

many different ways, faces a problem like the age limit in the political arena. The use of the concept of will in the constitutional framework is the age of 18. The right to use one's free will in constitutional base corresponds to the age of 18. This limit should also have the use of the right of candidacy. Youth is a period that has dynamism, vitality, power, erosion of hope for the future, excitement and physical aspects at the highest level but experience. Open-mindedness and the thoughts about the future of our youth will contribute significantly to our country and nation. The Republic was entrusted to the Turkish Youth by our Great Leader. This youth will fulfill the duty that it has in the parliamentary staff as it does for every aspect."

From Ahi Evran University, Ertan expressed his views as follows:

"We see that the use of free will of the youth increases the consciousness of responsibility. It was already irrational to deprive an individual who use the right to vote in the construction of decisive and consistent generations without the right to be candidates. Therefore, I suppose this change as a positive and correct decision".

A participant, "ED" from Ankara Yıldırım Beyazıt University stated his views as follows:

*«I am a 20 year old university student. I am behind the truths that I defend in the direction of my goals. I know that glorious Turkish history includes many conquests. Numerous glorious Turkish warriors had lived. They had started and ended eras. The conquest of the 21st century will rear up thanks to the young people *biiznillah*. This change is an honor given to us to rear up Fatih, who had conceived of conquering Istanbul at the age of 14 and to cherish our mighty nation who stopped the tanks in the ages from 7 to 70 on July 15th. We, who are given the right to be candidates at the age of 18, are the Turkish youth who grow up against those who do not tolerate the situation. In the light of Hak to the right with victories... "*

Bi-directional Opinion on Lowering the Age of Candidacy to 18

Six of the participants have both positive and negative views on lowering the age of candidacy to 18. Three from Ahi Evran University and three from Ankara Yıldırım Beyazıt University have two-way views.

'Hamit' from Ahi Evran University expressed his views as follows:

« I suppose it very necessary and nice. Because in developed countries the age of candidacy is low. But since I do not think it will be implemented in our country, I imagine it as an unnecessary decision. The previous age of candidacy was 25. But in the Turkish Grand National Assembly there were no deputies and candidates at the

age of 25. It's a nice system if it can be implemented, but I do not think that it can be implemented. ◊

A participant named "Red Storm" from Ankara Yıldırım Beyazıt University gave his views as follows:

"Even if I suppose that they may be at the proper age to decide, I think that they do not have enough knowledge and that it is too early to have objective opinions until at least one should educate herself/himself a bit more within life in college or social life and decide accordingly. Age 18 is the age for me to do what one wants to do for society now, but it is insufficient for me to have an objective opinion towards the events. Because I think that it is a condition stemming from newly being graduated from high school like a fish out of water and learning enough even if one knows something about life. It may be good not to be objective to talk about by depending on the experiences which one has in her/his social, cultural life other than her/his individual life and the experiences in the cities of the eastern and western regions, Because I think it is necessary to have more experience at least even if one improved oneself in spare time activities and learned more."

Negative Opinions on Lowering the Age of Selection to 18

Fifteen of the participants have negative view that the lowering of the age of candidacy to 18. Eight from Ahi Evran University and seven from Ankara Yıldırım Beyazıt University have a negative opinion that the candidacy age is reduced to 18.

"Haydar" from Ahi Evran University stated:

"I do not suppose that it is right. Because I think that experience is more important than knowledge. I think that even if one has the requirements in terms of information, s/he can experience difficulties in making choices and can make wrong decisions."

A participant named "Hayat" from Ankara Yıldırım Beyazıt University expressed his views as follows:

◊ The law article that lowered the age of candidacy brings out difficulties as well. How successful are the young who do not have enough sophistication and life experience in governing the state? With this arrangement we are confronted with the sentences like «the age of candidacy is 18 in Europe». But when it comes to compare education which has the greatest influence on state management, everyone is silent, but we all know the education process that the people who will govern the country in the time of

the Ottoman Empire. If we look at all these things, I do not think it is correct to make such an arrangement without eliminating the problems in our education system.”

A participant named “Hüloğ” from Ankara Yıldırım Beyazıt University stated his views as follows:

↻ People who will be elected for the parliament should be sufficient in terms of experience. I think a person who newly graduated from high school will not be able to have the potential to do so and defend competently *the rights of the people who s/he has to protect. At the very least, it is necessary to get a university education and the necessary knowledge. A teenager cannot meet this expectation. The deputy to be elected has to prove himself. This also happens in a certain amount of time and with education, and s/he also has to reflect this in her/his speech in the chair of the parliament. When we look at the current parliamentary environment, we can see some members of parliament who have performed their jobs properly and who have really given their years to this work. I think that a very young individual will be passive in this environment.*”

A student with a nickname, “PDR’Ci” from Ahi Evran University expressed his views as follows:

↻ I do not think it is right. An individual at the age of 18 is still at the beginning of her or his life. I think s/he will be inadequate to manage the state in terms of experience, education and maturity.”

General Opinions on Lowering the Age of Candidacy to 18 in Terms of Its Influence on the Future Plans of the Youth

It is classified in two ways that the opinions of the youth about lowering the candidacy age has influenced their future plans. The first group responded that lowering the candidacy age has influenced their future aims. The second group thinks that it does not influence their future plans.

The Opinions that Expressed Lowering the Age of Candidacy to 18 Influences the Future Plans of the Youth

Thirty-one participants had the opinion that lowering the candidacy age would have an impact on their future goals. Ten from Ahi Evran University, twenty-one from Ankara’s Yıldırım Beyazıt University have stated that lowering the age of candidacy to 18 influenced their future goals.

A participant named “Storm” from Ahi Evran University expressed the positive effect of this change:

« I already had a goal in front. Because I am 23 years-old, this law article has directly affected me. Providing young people with opportunities will help me on my way to my goals. »

A participant named “Bulut Çimen” from Ankara Yıldırım Beyazıt University stated that he was positively affected by this change:

«Every individual has goals for the future, and sometimes s/he can be worried about the future. This is quite normal. The great majority who experiences this anxiety are young people. Young people have chosen the way to express what they are expressing and making it possible to transform from being a dream to be real by this change. This change has transformed certain attitudes in young people. I hope that young people who are willing to have more responsibilities and knowledge. I think that with young people's desires and expressions about their future goals will grow and their anxiety will decrease. This situation affected me positively. »

A participant named “ Haydar ” from Ahi Evran University expressed to be affected by this change as follows:

“This change has decreased my confidence in politics.”

The Opinions that Expressed Lowering the Age of Candidacy to 18 Does Not Influence the Future Plans of the Youth

Twenty-nine of the participants have the opinion that lowering the age of candidacy to 18 does not affect their future goals. Twenty from Ahi Evran University and nine people from Ankara Yıldırım Beyazıt University have the opinion that lowering the age of candidacy to 18 does not affect their future goals.

A participant named “Flying Eagle” from Ahi Evran University expressed that he was not affected by this change:

“Even though the value given is clearly seen, the situations in Turkey still includes many obstacles for a young person who says ‘ yes, I can be a deputy candidate’. At this point, it is not possible to state that there are major changes related to my future goals.”

A participant named “Üvercinka” from Ankara Yıldırım Beyazıt University has not been affected by this change:

“In the future I want to be a beneficial individual to my country but I plan it in a different field. That is why it does not influence my future plans. But I want to help the intelligent, confident young people for the sake of the country.”

Conclusions and Recommendations

About the April 17, 2017 Constitutional Amendment referendum, there are positive opinions of young people on the issue of lowering the age of candidacy from 25 to 18 however, there are different opinions, as well.

Those who participated in the survey from Ankara Yıldırım Beyazıt University were more positive towards lowering the age of candidacy from 25 to 18 than the students of Ahi Evran University. Ankara Yıldırım Beyazıt University students have also stated that lowering the age of candidacy from 25 to 18 influenced the future goals of young people.

It is important to examine the opinions of young people about this change. After this process, political parties need to carry out their work in consideration of this change.

In this context, the following suggestions can be given:

- Political parties should establish political academies for young people, introduce young people to politics and provide them with necessary education.
- In order to gain experience in politics, young people should be recruited into MKYK, FMC and provincial administrations and politics should be prepared here.
- With this change, courses related to political science can be added to higher education and secondary education programs.
- Universities' continuing education centers can provide training on key issues related to political science.
- Political parties can apply special discounts on tuition fees for young people to ensure that young people gain experience by entering the nomination process.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2009). *Örnekleme Yöntemleri Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kitabı Sunusu*,
- (2012, Ekim 19). Haber 7: <http://www.haber7.com/guncel/haber/942112-secilme-yasi-18-olan-bakink-ac- adresinden alındı>,
- özlük: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.59c592ced2a299.87496063 adresinden alındı
- Coşkun, V. (2017). 16 Nisan 2017 tarihinde kabul edilen anayasa değişikliklerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(36), 3-30.
- Sitembölükbaşı, S. (2001). *Parti Seçmenlerinin Siyasal Yönelimlerine Etki Eden Sosyoekonomik Faktörler*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2003). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K., & Altinkurt, Y. (2011). Göreve yeni başlayan özel ders hane öğretmenlerinin kurumlarındaki çalışma koşullarına ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(2), 635-650.